

Туристическите дейности – катализатор на измененията в околната среда

Тодорка Тончева*

Резюме: Туризмът, както и много други човешки дейности, е зависим от околната среда, тъй като получава от нея основните ресурси, без които не би могъл да се развива. Околната среда предоставя вода, енергия, строителни ресурси, минерални ресурси, хранителни продукти, флора, фауна, пейзажи и т.н. – ресурси, които сами по себе си генерират, създават туристическата дейност, или са фундаментални за нейното развитие и поддържане на едно високо равнище. В същото време околната среда представлява физическата основа на туризма и е приемник на всички замърсители (газове, остатъчни води, отпадъци от различни материали), които туристическата индустрия създава. Когато туристическите дейности се развиват, игнорирайки околната среда, може да стартира процес, в който факторите на околната среда се превръщат в ограничаващи условия. Това, което би могло да се отнася за всички видове туризъм, е най-вече валидно за екологичния (природния) и селския туризъм. Туристите, които практикуват тези видове туризъм, биха могли да се считат за консуматори на околната среда, на природните ресурси и затова имат високи изисквания за тяхното качество и достъпност.

Ключови думи: туризъм, изменения в околната среда, транспортно влияние; сезонно влияние.

JEL: Q53, Q54, Q57.

* Тодорка Тончева е доктор, главен асистент в катедра „Икономика на туризма“ на УНСС, e-mail: dora_toncheva@abv.bg

Увод

Поради тясната връзка между туризма и околната среда би трябвало да се очаква, че подобна тясна връзка има и между туристическото планиране и планирането на околната среда. Освен това предполага се, че туристическите дейности и дейностите в околната среда имат повече допирни точки на взаимодействие. Действителността обаче показва съществуването на дефицит при формирането на околната среда, що се отнася до планирането, и дефицит на туристическо формиране, що се отнася до вземането на решения, засягащи двата субекта (туризъм и околна среда). Така например, на равнището на планирането се забелязва приоритетност на туристическите цели пред природните. Туризмът е един от петте ключови сектора, върху които би трябвало да се обърне внимание, поради тяхното въздействие върху околната среда – останалите сектори са индустрия, енергетика, селско стопанство и транспорт.

Постигнатото през последните години е много, но е ясно, че остава да се извърви още дълъг път в процеса на интеграция между туризма и околната среда. Туристът става все по-взискателен по отношение на качеството на средата и това без съмнение ще мотивира прилагането на конкурентоспособни стратегии, при които факторите на околната среда доминират над всички останали.

Обект на изследване в настоящата статия са туристическите дейности. Предме-

Преглед

тът на изследване се отнася до изменени-
ята в околната среда, които настъпват в
резултат на тези дейности. Като основни
влияния са очертани транспортът, сезон-
ността и активният туризъм.

В резултат на изведените предмет и
обект на изследване произтича и основна-
та цел на статията, а именно да се опре-
делят основните въздействия на туризма
и свързаните с него дейности върху околна-
та среда. За постигането на набелязаната
цел ще се решат следните изследовател-
ски задачи:

- Доказване на необходимостта от це-
лесъобразно планиране и управление на
дестинациите в зависимост от основ-
ните потребителски потребности и
нагласи;
- Изследване на основните типове по-
требители на природната среда;
- Установяване на влиянието на транс-
порта и взаимосвързаните с него ком-
поненти върху развитието на туризма
и върху околната среда;
- Определяне на влиянието на сезонност-
та върху околната среда;
- Анализирание на въздействията на ак-
тивния туризъм.

1. Ретроспективен анализ на туристическите дейности

През втората половина на XX век, ха-
рактеризиращ се с голям растеж на дей-
ностите, свързани с почивката и отдиха,
се забелязва голям приток на посетители
към природните пространства и особе-
но към защитените природни територии.
Допреди 1-2 десетилетия, в по-голяма част
от страните по света, част от природния
туризъм е бил вътрешен и е имал нацио-
нален произход и ограничено влияние. Без
съмнение, в наши дни международният при-
роден туризъм е претърпял значителна и
впечатляваща метаморфоза. Туристически
дестинации като Африка, Океания, страни

като Коста Рика, Индия, Индонезия, Непал и
др. са посещавани от милиони посетители,
желаещи да научат и да задълбочат своите
биологични и културни познания.

През първите години на развитие на ту-
ристическия отрасъл е било трудно да се
установят реални цифри на потребление
и търсене на природен туризъм. Данните
за движението на хората вътре в дести-
нациите и между тях, типологиите и ико-
номическите ресурси на този нов феномен
са оскъдни и недостатъчни. В качествено
отношение, въпреки че природният тури-
зъм е все още начинаещ, неговата бърза
експанзия и разрастване са причина той да
претърпи дълбоки и значителни промени.

Една от главните управленски дейности
днес в природата се състои в развитието
на рекреативното предлагане в тези райо-
ни, като в същото време се правят опити
да се поддържа високо качество на еколо-
гичните ценности. По същия начин туристическата и рекреативната употреба на
ресурси се очертава като една от най-ва-
жните в природата. Съществува спешна
нужда от задълбочаване на познанията и
охарактеризиране на тези дейности, пре-
доставяйки по този начин възможност за
рационално управление на територията,
което отчита в същото време удовлетворе-
ността на посетителите и съхранение-
то на природните ресурси. Туристическите
и рекреативните дейности в защитените
природни пространства трябва да бъдат
подчинени на норми на контрол, които да
бъдат приети и обозначени в документите
за планиране и управление на тези зони.

Планирането на туристическата и
рекреативната употреба трябва да се опи-
та да задоволи всички изисквания на обще-
ството, и в същото време да се опита да
минимизира въздействията, поддържайки
така оптималното равновесие между тър-
сене и предлагане. Главната цел на управле-
нието ще бъде да максимизира социалните
ползи, които могат да бъдат достигнати

в защитена зона, обект на туристическа и рекреативна употреба, осигурявайки тяхното съхраняване.

Ако туристическата и рекреативна употреба на природата трябва да бъде планирана ефикасно и последователно, е важно да се идентифицират профилът, параметрите и характеристиките, които определят тази употреба. Освен това е важно да се опознаят и задълбочат тези познания в сферата на типологията, нуждите и търсенето от страна на хората, които се доближават до тези пространства чрез ефективни програми за обществено ползване.

Разнообразието от мотивации, интереси и нужди на индивидите, които посещават природните пространства, е огромно. Тези мотивации и нужди са в зависимост от възрастта, равнището на информираност, произхода, размера на групата, с която се осъществява посещението, честотата на визитите и т.н. Някои се стремят само да получат информация, други търсят възможност за раздвижване, трети да задълбочат познанията си по дадена специфична тема, а по-голямата част просто нямат уточнена цел на посещението.

Да се познава възрастта и интересите на потребителите е много полезно във връзка с получаването на информация за техните мотивации. Произходът на посетителите също е важна характеристика, която трябва да се вземе предвид. Поведението и необходимостта от информация качествено и количествено се различават много за обитателите на един голям град, в сравнение с тези, които населяват по-малките градски ядра, включени в защитените пространства, или е в техния обсег на влияние. В многобройни *проучвания* се е доказало как възрастта, полът или социалната среда влияят върху мотивациите, дейностите или предпочитанията при проектирането на различни модели на териториално управление, съхранение на природата или натурализиране на пейзажа (Yaneva, 2012).

2. Особености на отделните видове посетители

Да се разполага с информация за развитието от туристите дейности в защитените пространства, би било от помощ за програмирането на дейности по отношение на тяхната степен на мобилност, навлизане или взаимодействие с природата. От гледна точка на управлението на рекреативните и пейзажните ресурси, е фундаментално да се знае какво е търсенето от страна на потребителите, за да се оптимизира предлагането. С други думи, трябва да се подреди и адаптира рекреативната употреба спрямо характеристиките на мястото и възможностите за развитие на определен тип дейности.

По същия начин заслужава внимание и познаването на рекреативното възприемане от страна на посетителя, особено възприемането, свързано с осъществяването на повторна визита и как това се отразява на качеството на неговото рекреативно преживяване. Не всички посетители възприемат физическата и социалната среда по един и същи начин: това, което за едни може да бъде качествено рекреативно преживяване, за други може да се окаже просто нежелано. В този смисъл са направени някои *проучвания* относно удовлетвореността на посетителите за една широка гама от рекреативни дейности (De Juan, 2003).

Посетителите на природните пространства могат да се класифицират в различни категории, придържайки се към различни критерии. Тези критерии са свързани с дейностите, които се развиват в природното пространство, техните очаквания от посещението, тяхната отдаденост на посещението, предишната им информация за посетеното място, техните изисквания и мнения за посетеното място, причината за посещението и т.н. Вследствие на различни *проучвания* за типологиите на посетителите, условно можем да ги отделим в следните групи (таблица 1).

Преглед

Таблица 1. Характеристика на посетителите на природните пространства

Видове посетители	Поведение в околната среда
Случайният посетител	За този тип посетител да опознае околната среда не е главната цел на визитата му, а съответства на извършването на една избрана дейност сред други предложени и отнасящи се до природата. Тези посетители нямат предишна информация за природната зона и показват главно безразлично отношение към природата.
Посетителят-съзерцател	Неговият престой в природната зона е много кратък. Неговият главен интерес се състои в съзерцаване на зрелищния пейзаж, за който са му разказвали, или който си е представял, четейки рекламни брошури. Това е индивид с относително консервационни възгледи, въпреки че изисква наличието на определени съоръжения в рамките на природната зона. Изисква атрактивни брошури за посетено място и не много обширна информация.
Активният посетител	Остава обикновено няколко дни в природата. Някои хора търсят интензивно съприкосновение с природата, докато други са с по-утилитарни наклонности и търсят в посетената природна зона място за почивка. Използва природното пространство като сценарий за развиване на своите дейности. Изисква обикновено наличието на някои улесняващи престоя му съоръжения. Тази група е изключително хетерогенна.
Авантюристът (планинарят)	Това е типичният случай, когато посетеното природно пространство представлява цел за изследване. Съществуват ситуации на риск и физически усилия като главна цел при осъществяването на връзка с природата. Като цяло това са млади хора с високо културно равнище и консервационистко отношение. Не изискват никакъв вид съоръжения или услуги.
Образованият посетител	Тези посетители имат предварителна информация за посетено място. Пространството се асоциира с посещение по-навътре в природата, което включва природни и културни забележителности. Отделя малко време на това посещение и обикновено има консервационистки възгледи. Предполага се, че е към задълбочаване на каквото и да е вид информация, свързана с посетените места.
Консервационният посетител	Това е група, която е изключително чувствителна към околната среда и търси интимен контакт с природните ценности на посетено място, като това е главната причина за посещението. Имат тясно специализирани интереси, свързани с природата: теология, птича фауна, ентомология, микробиология, ботаника и т.н. Показват ясно консервационистко отношение и дълбоко уважение към природата в частност, и към околната среда като цяло.

Източник: Систематизация на автора по De Juan, 2003

Изведената информация в таблицата ни дава възможност да изведем шест основни групи потребители, въз основа на отношението им към околната среда и нейното „потребление“. Става въпрос за: случайния посетител, посетителя-съзерцател, активния посетител, авантюриста, образования и консервационния посетител. Сред тях първите два вида посетители показват по-скоро пасивно отношение към околната среда. Техният интерес е към други елементи на туристическия продукт, а околната среда е допълнение.

Останалите четири вида посетители обаче могат да бъдат класифицирани като активни потребители на околната среда, като при тях наблюдаваме осъзнатост по

отношение на потреблението на туристическите ресурси. Тези четири групи са образовани, информирани и знаят какво точно искат да получат като природен туристически ресурс. Те се интересуват от природата, нейното съхранение и допълнителните възможности, които може да им предостави тя като туристически опит. И за четирите типа посетители природата е основен мотив за посещенията. Особен интерес представлява консервационният посетител, който има специализирани знания за природната среда, иска да я изследва и да задълбочава знанията си в тази насока.

Засилването на екологичното самосъзнание през последните години превърна съвременния турист в свое го рода „сътрудник“ на

околната среда и природата. Положителен момент в еволюцията на туристическото потребление е, че туризмът вече не се отнася „хищнически“ към природата, а е склонен да пести вода и други ресурси по време на ваканциите си, да събира разделно отпадъците си и редица други екологосъобразни дейности. Все по-често той търси от туристическото предприятие да е предприело редица екологични инициативи или да е сертифицирано със знака „еко“ и призовете „Син флаг“, „Зелен ключ“ и др.

За да се анализират и проучат връзките между туризма и околната среда, е необходимо туристическата дейност да се разгледа от гледна точка на три фундаментални влияния: на транспорта, на сезонността и на активния туризъм.

3. Анализ на фактори, оказващи влияние върху околната среда

• Влияние на транспорта

Огромно значение за развитието на туризма в определена насока има транспортът – както на пътници, така и на стоки, на енергия, а също и на информация. Въздействието, което има той върху околната среда, е свързано както със създадените инфраструктури, така и с потреблението на енергия, необходима за достъпа и мобилността на туристите в туристическите райони.

Транспортните инфраструктури, въпреки че са жизнено необходими за нормалното развитие на икономическата дейност в даден район, когато се планират неадекватно се пренатоварват по отношение на реалните нужди. Когато се изграждат пък, без да се предвидят и вземат необходимите мерки за редуция на влиянието върху околната среда, могат да се превърнат в един от основните елементи, които влошават качеството на средата и намаляват нейната атрактивност. Ето накратко основните влияния, които могат да произведат някои основни транспортни инфраструктури.

Шосета. Въздействията върху околната среда, които оказват шосетата, са многобройни: замърсяване на въздуха, разрушаване на почвите, изменение на хидроложкия режим, непроницаемост и др. Освен това, в селищата и в природата имат сериозно влияние върху основните туристически ресурси като пейзажа и биоразнообразието. Шосетата създават физически бариери при движението и разпространението на много видове. Годишното увеличение на навъртения брой километри по асфалтираните шосета за единица площ се използва като индикатор за натиска върху биоразнообразието на околната среда в една страна. Поддържането на големи свободни пространства от шосета за чувствителните животински видове, пригодяването на пешеходните пътеки за подземната и въздушната фауна, ограничения на скоростта и дори рестрикциите, наложени върху трафика в определени периоди, са някои от мерките, които могат да се вземат, за да се редуцират негативните ефекти.

Летища. Влиянието на летищата върху околната среда се дължи както на голямата площ, от която се нуждаят те, така и от дейностите, които се развиват около тях (търговски площи и площи с други видове услуги). Последващият трансфер на пътниците от перифериите на градските ядра (където главно се намират тези инфраструктури) към туристическите дестинации се реализира посредством транспорт през шосетата, което индуцира развитието на всички останали инфраструктури с всичките им въздействия, за които вече споменахме.

Яхтени пристанища. Строителството на яхтени пристанища може да промени естествения ход на нещата, които вървят паралелно с тези в природата и селищата, модифицирайки по този начин динамиката на връзката ерозия-замърсяване. Селскостопанските култури, засети в близост до пристанищата, водят до увеличаване на замърсяването в покрайнините на селищата, като в същото време до самите

пристанища се увеличават процесите на ерозия. Последствията са увеличение на площта на плажовете в първия случай и редуция във втория, което задължава извършването на дейности във връзка с регенерацията на плажовете периодично, като се използва изкуствен пясък.

Железопътни линии. Конвенционалният железопътен транспорт в настоящето е едно от транспортните средства с най-голяма енергетична ефективност, което произвежда по-малко замърсяване на въздуха и има слабо въздействие върху пейзажа, тъй като се нуждае от по-малко почвено пространство и произвежда значително по-малък бариерен ефект в сравнение с този, който реализират шосетата. Освен това притежава голяма способност за транспортиране – един двоен жп път може да транспортира равен брой пътници както един автопът. Тези характеристики обаче не важат за високоскоростните влакове, чиито енергетични изисквания надвишават двойно тези на конвенционалния влак, произвеждат значително замърсяване на въздуха и поставят бариери за фауната, тъй като техните трасета са заобиколени от презгради с голяма височина, недостъпни за животни. Тъй като изискват по-големи площи и завои с няколко километра радиус, трасетата им не винаги могат да се пригоят към онези зони, в които биха могли да произведат по-малко негативно въздействие върху околната среда и тяхното влияние върху пейзажа е много по-голямо от това на един обикновен влак. Предимства произтичат от факта, че високоскоростните влакове се считат за добра алтернатива в сравнение със самолета при изминаване на средни разстояния и са с по-голяма енергетична ефективност от него.

Електрически далекопроводи. Развитието на дадена туристическа дестинация включва повишени енергетични изисквания, които трябва да бъдат задоволени, до голяма степен с помощта на нови електрически линии – както транспортни, така и дистрибуционни (Цонеф, 2014). Въпреки че съществува технология, позволяваща подземното преминаване

на тези линии, в по-голямата си част, поради икономически съображения те са въздушни, което води до по-голямо въздействие върху околната среда. Влиянието на далекопроводите е предимно върху пейзажа, защото при преминаването си през природния ландшафт оставят след себе си материали и други изкуствени форми, които изпъкват на фона на пейзажа и го правят да изглежда по-изкуствен. Все още неразрешен е и проблемът за електромагнитното замърсяване, което произвеждат електрическите линии с голямо напрежение, когато се намират близо до селищни системи. Отчетени са някои изменения в здравословното състояние на местните жители (загадене, световъртеж, загуба на паметта, стрес и др.), свързани с електромагнитните полета в близост до далекопроводите (Eckursley, 2002).

• Влияние на сезонността

Туристът, особено екотуристът, е специализиран консуматор на околната среда, и по-конкретно на нейния пейзаж, който е фундаментален ресурс, съставляващ атрактивността на много дестинации. Консервацията на пейзажа би трябвало да бъде една от основните цели на доброто туристическо управление, но без съмнение, тревогата за качеството на пейзажа все още е много назад в списъка с приоритети. Някои туристически селища наистина правят плахи опити да се подобри пейзажът им, но така, за съжаление изпъква общата липса на планиране и прогнозиране в средносрочен и дългосрочен план, което е следствие от туристическия феномен. От гледна точка на пейзажа, трябва да се имат предвид два аспекта в проектите за планиране: качеството и уязвимостта на пейзажа в различните зони на територията (Yaneva, 2012).

Качеството на един пейзаж зависи от неговата стойност, от неговата естетическа красота в съответния сезон. Това качество обаче има субективен компонент: всеки наблюдател на пейзажа оценява качествата му от гледна точка на своето мислене, вярвания, чувства и интереси. Тъй

като е трудно да се абстрахираме от тях, са се развили различни методи на оценяване, които се опитват да се доближат до по-приемливи канони.

Друг параметър за оценяване на пейзажа е така нареченият „визуална уязвимост и наранимост“, който се дефинира като способност да се реагира на модификации и промени, когато се реализира дадена употреба в него. Изразява степента на влошаване на пейзажа вследствие на определени действия. Уязвимостта зависи от различни фактори: гъстотата на вегетативните видове, височината и оптичния контраст, ориентацията, склоновете, размера, формата на визуалния обхват, наличие на точки, които отразяват слънчевата светлина, наличие на шосета, села, които да увеличават достъпността на наблюдението, и т.н.

• **Консумиране на водните ресурси и сезонността**

Водата е недостатъчен ресурс, който традиционно се счита за възстановим. Вече не можем да го считаме обаче за такъв. Снабдяването с вода за домакинствата и дори за селскостопанска и индустриална употреба изисква минимално качество във всеки един случай. Всяка употреба на вода, която реализираме, води до намаляване на качеството, което може да превърне ресурса в невъзможен за употреба. Има два компонента, които винаги трябва да оценяваме – количеството и качеството на водните ресурси.

Всяко едно установяване на население на дадено място изисква снабдяване с вода и туристическото развитие зависи от наличието на необходимите резерви, за да гарантира доставката на вода. Потреблението на вода включва в себе си отделянето на отпадъчни води, натоварени с органична материя, нитрати и токсини, които водят до изменение в околната среда (Lopez, 2001). Следователно почистването на отпадъчните води и икономисването на водата са двете златни правила за избягване на проблемите с водните ресурси.

• **Влияние на активния туризъм върху околната среда**

Всяка една дейност влияе повече или по-малко върху околната среда, в която се извършва, като под „влияние“ се разбира „изменение“. Това уточнение не включва само негативните ефекти, а и тези, които могат да бъдат благоприятни за мястото, в което се осъществяват (Velikova, 2012). От това следва, че и туризмът в природата може да допринесе за положителни въздействия: образователни, икономически и др., но също така и да има негативни последици върху околната среда. Понякога дори негативните ефекти от природния туризъм може да са по-сериозни от тези на масовия туризъм, тъй като туристите, бягайки от цивилизацията, търсят непознати, слабо посещавани места, които в по-голямата част от случаите се оказва, че се обитават от уязвими екосистеми.

Негативните ефекти от активния туризъм в природата води до природни загуби, директни или индиректни загуби на ресурсите. По принцип тези негативни влияния са резултат от лошо планиране и неадекватно управление и те трябва да бъдат максимално минимизирани. Като цяло можем да обобщим, че негативните въздействия са следствие от самото присъствие на посетителите, което може да доведе до повишение на гъстотата им на единица площ, водещо до пренатоварване на териториите; от употребата и злоупотребата с културни и природни ресурси, както и от присъствието на некомпактни инфраструктури или на такива, разположени на неподходящи места.

Неблагоприятните фактори, които причиняват негативните въздействия, са в противоречие с цялата философия на еко-туризма, тъй като туризмът търси малко изменени места, които са с малък приток на туристи. В момента, в който мястото губи своята уникалност и идентичност, престава да интересува туристите като туристическа дестинация за този вид туризъм, превръщайки се най-вероятно в една

Преглед

от многото конвенционални дестинации, или въобще изчезвайки като такава. Решението на дилемата се състои в приемане на съществуващите въздействия и тяхното минимизиране чрез измерването, оценяването и изследването им. Проблемът е, че влиянията, появили се вследствие на туризма, са трудни за оценяване, отчасти поради своето разнообразие от видове и достъп. Оценяването на осъществените въздействия от активния туризъм се оказва трудно поради следните факти:

- туризмът включва голям брой взаимосвързани помежду си дейности, което затруднява разграничаването и определянето на индивидуалните влияния;
- дейностите, извършвани от страна на посетителите, също могат да бъдат реализирани в тяхното местожителство, което затруднява да се определят влиянията, продуцирани само от туризма;
- естественото изменение на ресурсите затруднява окачествяването на промените, индуцирани от туризма;
- липсата и недостатъчното наличие на данни, за да се сравнят изменящите се условия;
- някои въздействия се появяват и засищат едва в дългосрочен план;
- отделните компоненти на околната среда са взаимосвързани така, че дадена дейност в една от тях може да провокира индиректно въздействие върху друга (Eckursley, 2002).

• *Създаване на отпадъци*

Туристите по време на престоя си в дадена дестинация създават огромно количество отпадъци, подобни на тези, които създават на местата, където живеят. Създаването на отпадъци в природата води до сериозни управленски проблеми. Адекватното третиране на отпадъците струва скъпо. Обикновено отпадъците се съхраняват на повече или по-малко отдалечено място от туристическите атракции и се изгарят, а остатъците се погребват. В други случаи се погребват директно. Тези ситуации провокират атмосферно замърсяване, тъй като

изпепеляват почвата и замърсяват подпочвените води. Органичната материя, съдържаща се в отпадъците, започва да гние и създава течности, които повличат със себе си токсичните вещества от останалите отпадъци. Освен това сред отпадъците има такива, които са силно токсични и опасни, това са незапалимите, канцерогенните и мутагенните отпадъци. Друга особеност е възможността да се рециклират и дори да се използват отново някои от създадените отпадъци. Друг начин да се възползваме от който и да е вид органичен отпадък е производството на биогаз чрез храносмилателни анаеробни микроорганизми. В началото на смилането на органичните отпадъци от микроорганизмите се произвежда възпламеняем газ, биогаз, който е смес от метан и монооксиген и от диоксида на въглерода. Впоследствие, след процеса на пречистване, биогазът може да се използва като карбуратор, или да се запали и да произведе електричество и топлина (Lopez, 2001.). Следователно трябва да се търсят възможности за повторна употреба на отпадъците, създадени от туристите.

Заключение

В заключение бихме могли да обобщим, че измененията, причинени от туризма, зависят от многобройни фактори, като например степента на прогнозиране, тяхната честота и сила, вида на туристическата дейност и т.н. Освен това влиянието е свързано с типа посетител, т.е. отношението и поведението на един турист, любител на природата, ще се различава много от това на „случайния“ турист.

Като основни изводи от настоящата статия бихме могли да изведем следните:

- Когато туристическите дейности се развиват, игнорирайки околната среда, може да стартира процес, в който факторите на околната среда се превръщат в ограничаващи условия.
- Налице е тясна връзка между туристическото планиране и планирането на околната среда.
- Туризмът става все по-взискателен по

- отношение на качеството на средата и това без съмнение ще мотивира прилагането на конкурентоспособни стратегии, при които факторите на околната среда ще доминират над всички останали.
- Една от главните управленски дейности днес в природата се състои в развитието на рекреативното предлагане в туристическите райони, като в същото време се правят опити да се поддържа високо качество на екологичните ценности.
 - Съществува спешна нужда от задълбочаване на познанията и охарактеризиране на туристическите дейности, предоставяйки по този начин възможност за рационално управление на територията, което отчита удовлетвореността на посетителите и съхранението на природните ресурси.
 - Планирането на туристическата и рекреативната употреба трябва да се опита да задоволи всички изисквания на обществото, и в същото време да се опита да минимизира въздействията, поддържайки така оптималното равновесие между търсене и предлагане.
 - Туристическата и рекреативна употреба на природата трябва да бъде планирана ефективно и последователно, като се идентифицират профилът, параметрите и характеристиките, които определят тази употреба.
 - Налице са шест основни групи потребители, въз основа на отношението им към околната среда и нейното „потребление“. Става въпрос за: случайния посетител, посетителя-съзерцател, активния посетител, авантюриста, образования и консервационния посетител.
 - Транспортните инфраструктури, въпреки че са жизнено необходими за нормалното развитие на икономическата дейност в даден район, когато се планират неадекватно, се пренатоварват по отношение на реалните нужди.
 - Консервацията на пейзажа би трябвало да бъде една от основните цели на доброто туристическо управление.

- Очистването на отпадъчните води и икономисването на водата са двете златни правила за избягване на проблемите с водните ресурси.
- Негативните въздействия върху природата са следствие от самото присъствие на посетителите, което може да доведе до повишение на гъстотата им на единица площ, водещо до пренатоварване на териториите; от употребата и злоупотребата с културни и природни ресурси, както и от присъствието на некомпактни инфраструктури или на такива, разположени на неподходящи места.
- Трябва да се търсят възможности за повторна употреба на отпадъците, създадени от туристите.

Като цяло можем да обобщим, че природният туризъм може да причини много негативни последици за околната среда – толкова, колкото дейности, инфраструктури и туристи има.

Цитирани източници:

- Цонеф, Н., 2014. Маркетинг на туристическата дестинация. София, Авангард Прима. (Tsonev, N., 2014. Marketing na turisticheskata destinatsia. Sofia, Avangard Prima)
- De Juan, J. M., 2003. Promocion y comercializacion del turismo. <http://www.um.es/ixcongresoaehe/pdfB13/Evolucion%20de%20la%20promocion.pdf> [Accessed 15 May 2014].
- Eckursley, P., 2002. La naturaleza y la teoria politica. <http://revistas.ucr.ac.cr/index.php/juridicas/article/viewFile/14008/13320> [Accessed 15 May 2014].
- Lopez, J. A., 2001. El modelo de los programas en la naturaleza. <http://materias.fi.uba.ar/7628/LaNaturalezaDelHombre.pdf> [Accessed 15 May 2014].
- Velikova, E., 2012. The Wellness Effects of the Aestheticization of the Tourist Environment. *Journal of Science & Research*, 1/2012, pp. 41-49.
- Yaneva, M., 2012. Trends in Management Consulting in Tourism. *Journal of Science & Research*, 1/2012, pp. 33-41.